

KONTEKSTDAGI TARJIMA

Maxmudov Xudoyshukir Alisherovich
Ma'mun universiteti Roman-german
filologiyasi kafedrası, Xiva, O'zbekiston

Annotatsiya: Dunyoda bo'lish usuli sifatida ko'rilgan tarjimaga qaramaslik kerak o'z-o'zidan, lekin ijtimoiy tizim sifatida kontekstli bo'lishi kerak. Xiyonat tarjimada qurilgan, chunki u muqarrar ravishda nafaqat til va madaniy, balki ijtimoiy va siyosiy jihatdan yuklangan maishiy sahnalarni tasvirlaydi. Tarjima bir vaqtning o'zida kontekstsizlashtirish va kontekstualizatsiyadir, shuning uchun reproduktiv emas, balki samaralidir.

Kalit so'zlar: bo'lish tartibi; ijtimoiy tizim; ishonchsizlik; kontekstsizlashtirish va kontekstualizatsiya

Аннотация: Перевод, рассматриваемый как способ существования в мире, не должен рассматриваться сам по себе, а должен быть контекстуализирован как социальная система. «Предательство» конструируется в переводе, потому что оно неизбежно изображает домашние сцены, которые имеют не только лингвистическую и культурную, но также социальную и политическую окраску. Перевод одновременно деконтекстуализирует и контекстуализирует, поэтому продуктивен, а не репродуктивен.

Ключевые слова: порядок деления; социальная система; неуверенность; деконтекстуализация и контекстуализация

Abstract: Translation, seen as a way of being in the world, should not be viewed per se, but should be contextualized as a social system. Betrayal is constructed in translation because it inevitably depicts domestic scenes that are not only linguistically and culturally but also socially and politically charged. Translation is simultaneously decontextualizing and contextualizing, thus productive rather than reproductive.

Keywords: division order; social system; insecurity; decontextualization and contextualization

Kirish va dolzarbligi. Nord (1997: 1) fikricha, muloqot vosita orqali va vaqt va joy cheklangan holatlarda amalga oshiriladi. Har bir aniq vaziyat odamlarning nima va qanday muloqot qilishini belgilaydi va u muloqot qiladiga odamlar tomonidan o'zgartiriladi. Vaziyatlar universal emas, balki madaniy yashash muhitiga singib ketgan, bu esa o'z navbatida vaziyatni belgilaydi. Shunday qilib, til madaniyatning bir qismi sifatida qaralishi kerak. Muloqot esa madaniyatdagi vaziyatning cheklovlari bilan shartlangan.

Tarjima ham madaniyatlararo muloqot shakli sifatida. Insoniyat tarixidagi eng murakkab narsalardan biri bo'lgan tarjimaning murakkabligi uning tegishli

omillarining ko'pligi va o'rtasidagi nozik munosabatlardadir. Tarjima hech qachon aybsiz emas. Har doim tarjima sodir bo'ladigan kontekst, har doim matn paydo bo'ladigan va matn ko'chiradigan tarix mavjud. Madaniyatdagi vaziyatga katta e'tibor berildi. Tarjimada Gentzler shunday deydi:

Muayyan madaniyat sub'ektlari asosan mahalliy madaniyat cheklovlari bilan belgilanadigan tarjima qilingan xabarlarda muloqot qilishadi. Jarayonning sharti sifatida qochib bo'lmaydigan xiyonat taxmin qilinadi; tarjimonlar ideal va mavhum vaziyatlarda ishlamaydilar yoki begunoh bo'lishni xohlamaydilar, balki o'zlarining adabiy va madaniy manfaatlariga ega va ularning ishlari boshqa madaniyat doirasida qabul qilinishini *xohlashadi*. Shunday qilib, ular manba matnini ma'lumot berish va mavjud madaniy cheklovlarga moslashish uchun boshqaradi. (1993: 134, asl nusxada urg'u)

Shunday qilib, tarjimaga tavsiflovchi, maqsadli, funktsional va tizimli yondashuv paydo bo'ladi; va tarjimani ishlab chiqarish va qabul qilishni tartibga soluvchi normalar va cheklovlarga qiziqish. Lefever va Bassnett (1990) ga ko'ra, tarjima amaliyotini o'rganish formalistik yondashuvdan ko'chib o'tdi va buning o'rniga kontekst, tarix va konventsiya kabi kengroq masalalarga aylandi. Tarjimani apriori, bir marta va umuman aniqlab bo'lmaydi. Tarjima nimani anglatishini ma'lum bir kontekstda aniqlash kerak. Tarjimani kontekstuallashtirish rasmga avval madaniyatni, keyin esa siyosat va kuchni olib keladi.

Metodlar va o'rganilish darajasi. Tarjima normalari madaniyatga yo'naltirilgan tarjimon olimlar "madaniyat" deb ta'riflaydilar adabiyot, fan va texnika kabi turli quyi tizimlardan tashkil topgan murakkab "tizimlar tizimi". Ushbu umumiy tizim doirasida adabiyotdan tashqari hodisalar adabiyotga qisman emas, balki ular tegishli bo'lgan madaniyat mantig'i bilan belgilanadigan quyi tizimlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir sifatida bog'liq. (Steiner 1984: 112)

Shu nuqtai nazardan qaraganda, madaniyat inson hayotining barcha ijtimoiy jihatdan shartlangan tomonlarini anglatadi. Tarjima ijtimoiy hodisa, madaniy amaliyot sifatida tan olinishi mumkin va tan olinishi kerak. Biz tarjimaga amaliyotchi tarjimonlar va tarjima bilan shug'ullanuvchilarning barchasi tomonidan doimiy ravishda muhokama qilinadigan, tasdiqlanadigan, moslashtirilgan va o'zgartiriladigan kognitiv va me'yoriy taxminlarni keltiramiz. Ushbu kutishlar tarjima tizimi ichidagi aloqadan, masalan, haqiqiy tarjimalar va tarjima haqidagi bayonotlar va tarjima tizimi va boshqa ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi aloqadan kelib chiqadi (Hermans 1999: 142).

Bu taxminlar tarjima normalariga aylandi. Sotsiologiyadan olingan "me'yor" atamasi "guruh yoki jamoa a'zolarining muayyan turdagi vaziyatlarda o'zini tutishi kerakligi haqidagi umumiy bilim va o'zaro taxminlar bilan birga xatti-harakatlarning muntazamligini" anglatadi (Hermans 1999). :163). Muayyan jamiyatdagi odamlar muayyan xatti-harakatlarning "to'g'riligi" haqida muqarrar ravishda fikr almashadilar.

Harakatning qaysidir ma'noda "to'g'ri" ekanligi to'g'risida ma'lum darajada kelishuv mavjud bo'lib, u normaning mazmunini tashkil qiladi. Normning mazmunini ta'minlash uchun shaxslarning xatti-harakatlarini boshqaradigan narsa - bu shaxs va jamoa o'rtasida, shaxsning niyati, tanlovi va harakatlari o'rtasida vositachilik qiluvchi va jamoaviy ravishda amalga oshiriladigan psixologik va ijtimoiy mavjudotning yo'naltiruvchi kuchi. e'tiqodlar, qadriyatlar va imtiyozlar. Shunday qilib belgilangan norma ham kognitiv, ham normativdir. Ijtimoiy va psixologik bosim darajasida me'yorlar printsiplial jihatdan mavjud bo'lib qoladigan ma'lum variantlar va tanlovlarni bekor qilish orqali xatti-harakatlarni cheklaydi. Tarjima uchun qo'llaniladi:

Muayyan asl nusxa nomzodlar orasidan tanlab olinganligi, u import qilish, qayta ishlash yoki qayta yozishning boshqa shakllari uchun emas, balki tarjima uchun tanlanganligi va ma'lum tarjima uslubi tanlanganligi tarjimaning ma'nosining bir qismidir. Asl nusxani boshqa ko'proq yoki kamroq mumkin bo'lgan, ko'proq yoki kamroq ruxsat etilgan rejimlarga qarshi ifodalashning bir usuli. (o'sha yerda, 141)

Tanlovlar ortida Turi (1995), Chesterman (1997), Nord (1991) va Lefever (1992, 1998, 1999) tomonidan izohlangan tarjima normalari mavjud. Nord uchun, ma'lum bir madaniyat hamjamiyati tarjima sifatida nimani qabul qilishini belgilaydigan narsa - bu ma'lum bir madaniyat jamoasida hukmron bo'lgan tarjimaning umumiy kontsepsiyasini tashkil *etuvchi konventsiyalar*, ya'ni tarjimalardan foydalanuvchilarning tarjima sifatida belgilangan matndan nimani kutishlari. Ta'sis konventsiyalari tarkibiga matn darajasidan past bo'lgan tarjima muammolarini hal qilishning umumiy qabul qilingan shakllarini tartibga soluvchi *tartibga soluvchi konventsiyalar kiritilgan*.

Tajriba qismi: Andre Lefeverning asosiy qiziqishi adabiy tarjimada nafaqat adabiy tizim ichidagi saqlanib qolish va o'zgarishning ichki dinamikasi, balki uning mexanizmlari bilan ham bog'liq. Uning nazarida jamiyat deb atalgan tizimlar majmuasiga singib ketgan adabiy tizim ikki tomonlama boshqaruv mexanizmiga ega: biri uni asosan tashqaridan boshqarib, adabiyot va uning muhiti o'rtasidagi munosabatni ta'minlasa, ikkinchisi uning ichida tartibni saqlaydi.

Birinchisiga kelsak, asosiy so'zlar *homiylilik* va *mafkuradir*. Homiylilik "adabiyotni o'qish, yozish va qayta yozishga qo'shimcha yoki to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan vakolatlar (shaxslar, muassasalar)" ni anglatadi (1992: 15). Shaxslar, guruhlar, muassasalar, ijtimoiy tabaqa, siyosiy partiya, noshirlar, ommaviy axborot vositalari va boshqalar kabi tartibga soluvchi organ sifatida homiylilik adabiy tizimning jamiyatning qolgan qismidan chetga chiqmasligini ta'minlaydi. U uchta komponentdan iborat: adabiyot va boshqa ijtimoiy tizimlar o'rtasidagi munosabat qanday bo'lishi kerakligini belgilovchi g'oyaviy komponent, homiyga yozuvchining tirikchiligini ta'minlash imkonini beruvchi iqtisodiy komponent va homiyga obro'-e'tibor va e'tirof etish imkonini beruvchi maqom komponenti. Homiylilik ko'p jihatdan mafkura bilan bog'liq

bo'lib, u dastlab jamiyat nima bo'lishi kerakligi haqidagi hukmron kontseptsiya (1992: 14) deb ta'riflagan va keyinchalik "ma'lum bir jamiyatda maqbul deb topilgan fikrlar va munosabatlardan iborat kontseptual tarmoq" sifatida tasvirlangan. Ma'lum bir vaqtda va ular orqali o'quvchilar va tarjimonlar matnlarga yaqinlashadilar" (1998: 48).

Ikkinchisiga kelsak, operativ atamalar *poetika* va turlicha "mutaxassislar", "mutaxassislar", "professionallar" va "qayta yozuvchilar" deb ataladigan erkin belgilangan guruhdir. Homiylik kamdan-kam hollarda adabiy tizimga bevosita aralashadi, lekin tizimning mafkurasini va mafkurasini ta'minlash uchun tizimni boshqarishni uning ichida faoliyat yurituvchi "mutaxassislar", "mutaxassislar", "professionallar" va "qayta yozuvchilar" kabi guruhga topshiradi. Poetika inventar komponenti va funksional komponentdan iborat bo'lib, Lefever ta'бири bilan aytganda, "adabiy vositalar, janrlar, motivlar, prototiplar va vaziyatlar va belgilar inventarlari" hamda "adabiyotning o'rni nima yoki bo'lishi kerakligi haqidagi tushuncha, umuman ijtimoiy tizimda" (1992: 26).

Homiylar va adabiyot mutaxassislari, mafkura va poetika adabiy tizimni, shuning uchun adabiyotni ishlab chiqarish va tarqatishni nazorat qiladi. Ushbu cheklovlar ostida nafaqat adabiy matnlar, balki boshqa matnni ma'lum bir mafkuraga yoki ma'lum bir mafkuraga moslashtirish niyatida boshqa matn asosida yaratilgan har qanday matnga ishora qiluvchi Lefever "qayta yozish" soyaboni ostidagi tarjimalar ham ishlab chiqariladi. Ushbu cheklovlarga qo'shimcha ravishda, Lefever yana ikkitasini sanab o'tadi, ya'ni manba matnining mavzusiga ishora qiluvchi *nutq olami*, u tasvirlaydigan ob'ektlar, urf-odatlar va e'tiqodlar maqsadli o'quvchilar uchun haqoratli yoki qabul qilinishi mumkin emas; manba va maqsad tillarning o'zlari va ular o'rtasidagi farqlar, u ko'rgazmali ravishda ro'yxatning pastki qismiga qo'yadi.

Lefeverning ta'kidlashicha, cheklovlar mutlaq emas, shartli omillardir. Shaxslar ular bilan yoki ularga qarshi borishni tanlashi mumkin. Bu erda u *tarjimonning mafkurasiga*, ya'ni tarjimonning shaxsiy qadriyatlarini va munosabatlariga, shu jumladan uning boshqa cheklovlarga bo'lgan munosabatiga ishora qiladi. Uning uchun tarjima - bu o'yinning o'zida nazarda tutilgan, ammo ular uchun kamaytirilmaydigan me'yorlarga kiritilgan til o'yini. U bir vaqtning o'zida me'yorga ergashuvchi, me'yorni o'zgartiruvchi, me'yor tuzuvchi va me'yor yaratuvchi bo'lib, o'z navbatida o'z hududi ichida va undan tashqarida chigalliklarni kuchaytiradi.

Tarjima nutq sifatida: Kech Qing davridagi EK tarjimalari

Shu nuqtai nazardan qaraganda, tarjimani nutq va/yoki yozuv bo'lish degan fuko ma'nosida — so'zlashuv, manipulyatsiya va manipulyatsiya sifatida ko'rish mumkin, bu begunoh va vositasiz bo'lmagan, balki mafkura (taxminlar, qadriyatlar) orqali o'qqa tutilgan narsadir. va birgalikda qabul qilinadigan va odamlarning yashash, fikrlash va tashkil etish yoki tajribalarini ifodalash usullarini boshqaradigan, ular o'z faoliyatlarini ongli yoki yo'qligini ko'rsatadigan e'tiqodlar va ularning aylanishi va tarqalishi

institutlar (universitetlar) yordamiga tayanadi. va maktablar, nashriyotlar, gazetalar, kutubxonalar va boshqalar), va bu uni ishlab chiqarishda muayyan qoidalar va konventsiyalar bilan tartibga solinadi. Qing sulolasi ag'darilishini ko'rgan kech Qing davrida tarjima (ayniqsa G'arb adabiy asarlari) so'zlashuv sof va sodda edi (Cheung 1998: 141).

O'shanda tarjima mafkuraga – anti-imperializm mafkurasiga, islohotlar orqali o'z-o'zini mustahkamlashga, G'arbdan o'rganishga asoslangan edi. Xitoy G'arbdan qanday o'rganishi kerak, Zamonaviy Xitoydagi ijtimoiy o'zgarishlarga mos keladigan ajoyib spektr. Biroq, “muhim tamoyillar uchun xitoy tilini o'rganish; amaliy qo'llash uchun G'arb o'rganish” yo'riqnomasi butun vaqt davomida asosiy tosh bo'lib xizmat qildi. Ushbu ko'rsatma G'arb ilm-fani va texnologiyasini qabul qilishda an'anaviy qadriyatlarni saqlab qolishni nazarda tutadi, bu an'anaviy neo-Konfutsiyning "ti" (modda) va "yong" (funktsiya) dixotomiyasi nuqtai nazaridan ifodalangan : Xitoy maqsadlari uchun G'arb vositalari (Yu Yuhe 1997). : 165).

Shu bois tarjima institutsional qo'llab-quvvatlandi, buni mamlakatning turli hududlarida hukumat tomonidan boshqariladigan tarjima byurolari va tarjimonlar uchun malaka oshirish kolleji tashkil etilishi, tarjima asarlarining nashr etilishi va tarjima orqali import qilingan bilim va g'oyalarning o'quv dasturiga kiritilishi guvohi bo'ldi. 1861 yilda Zongli Yamen tashqi kuchlar va ular bilan bog'liq masalalar bilan shug'ullanadigan tashqi ishlar vazirligining bir turi tashkil etildi. 1862 yilda chet tillari va boshqa noan'anaviy fanlar bo'yicha Tong Ven Guan (Qo'shma ta'lim maktabi) tashkil etildi. O'shandan beri missionerlar yoki xitoylar yoki ikkalasining birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan ko'proq tarjima institutlari ochildi. Shuningdek, missionerlik jamiyatlari (masalan, London Mission Press, Maktab va darsliklar turkumi qo'mitasi), Xitoy davlat idoralari va xususiy Xitoy nashriyotlaridan (masalan, Tong Ven Guan, Jiangnan) tashkil topgan tashkilotlar paydo bo'ldi. Arsenal Tarjimon byurosi va G'arb nashrlarini tarjima qilgan va nashr etgan Guang Xue Hui). Klassik tadqiqotlar o'rmini Xitoy-G'arbiy aralash o'quv dasturi egalladi. "Yangi ta'limning intellektual mazmuni, xuddi Yaponiyada bo'lgani kabi, endi G'arbning bir qismini o'z ichiga oladi" (Fairbank 1989: 394). Poytaxtda Tong Ven Guanning, keyin Shanxay, Guanchjou va boshqalardagi boshqa maktablarning tashkil etilishi imtihon tizimida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan klassik ta'limni va yangi fanlarni o'z ichiga olgan o'quv dasturi taklifini taqdim etdi. Tarjima orqali import qilingan bilim va g'oyalar. Institutsional qo'llab-quvvatlash orqali nutqning qanday ko'payishiga odatiy misol "tabiiy tanlanish" va "eng kuchlilarning omon qolishi" tushunchalarining Xitoyda tarqalishidir: 1898 yilda Yan Fu tomonidan TH Xakslining "Evolyutsiya va axloq" tarjimasini nashr etilgandan so'ng, ko'p o'tmay, ular eng ko'p muhokama qilinadigan mavzularga aylandi, chunki ziyolilar darhol ular haqida gazeta maqolalarini yozishdi va hatto o'smir maktab o'quvchilaridan ham bu mavzularda insho yozishni so'rashdi.

O'sha paytda tarjima ishlab chiqarish muayyan konventsiyalar, qoidalar yoki me'yorlar bilan tartibga solingan. Tarjimani tartibga soluvchi normalar ham uni belgilab berdi: ular tarjima deb hisoblangan narsaning chegaralarini belgilab berdilar va tartibga solishdi. Biroq, me'yorlar bilan aniqlangan to'g'rilik tushunchalari neytral emas, balki madaniy edi: to'g'ri tarjima yaxshi tarjima qanday bo'lishi kerakligi haqidagi taxminlarga mos keladigan tarjima edi, lekin bu umidlar mafkuraviy yuk edi. Normlarda o'rnatilgan mafkuraviy moyillik bizga madaniy o'z-o'zini aniqlash ko'rsatkichini taqdim etdi. Bu tarjimaning maqsadi va faoliyatiga kiritilgan cheklolarga ishora qildi: chet el matnini Xitoyda ilgari mavjud bo'lgan qadriyatlar, e'tiqodlar va vakilliklarga muvofiq qayta qurish doimo hukmronlik va marginallik ierarxiyasiga duchor bo'lgan. Kechki Qing davridagi tarjima hech qachon to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilmagan, chunki tarjimon chet el matnining lingvistik va madaniy o'ziga xosliklarini ularni qisqartirish va chet el matniga ruxsat berish uchun xitoy tili va madaniyatidan olingan boshqa, asosan mahalliy, o'ziga xosliklarni taqdim etish orqali muhokama qilgan. qabul qilinadi. Xorijiy matnlar ko'p emas, balki mahalliy tushunchalar va manfaatlar bilan yozilgan. Yozuv tarjima uchun matnni tanlash bilan boshlandi, har doim juda tanlangan, yuqori motivatsiyali tanlov va uni tarjima qilish uchun diskursiv strategiyalarni ishlab chiqishda davom etdi, har doim boshqalarga nisbatan ma'lum maishiy nutqlarni tanlash.

3.1 Matnni tanlash

3.1.1 Badiiy tarjimaning yuksalishi

- Asrning ikkinchi yarmida tabiiy fanlarning yuksalishidan 20^{-asr} boshidagi ijtimoiy fanlarning ommaviyligigacha va keyin 20^{-asr} boshlarida badiiy adabiyotning gullab-yashnashiga .

	Tabiiy fanlar	Ijtimoiy fan	Adabiyot
Taxminan 1850-1890 yillar	29,8%	8,1%	0,5%
Taxminan 1902-1904 yillar	21,1%	25,5%	4,8%
Taxminan 1912-1940 yillar	14,6%	25,5%	27,6%

(Vang Kefey 1997; 181-183-betlar)

Bu o'zgarish Qing davridagi ijtimoiy o'zgarishlar tufayli yuzaga keldi . Afyun urushidagi to'liq mag'lubiyat Xitoyni G'arb davlatlarining ilg'orligi va o'z texnologiyasining qoloqligidan xabardor qildi, shuning uchun Vey Yuan "dushmanning ilg'or texnologiyasini o'rganishni" targ'ib qilganidek, tabiiy fanlarni o'rganish orqali raqiblarini quvib o'tish uchun ichki sabab bo'ldi. dushmanni jilovlash

uchun." (Chen Fukang 1998: 82-84). Biroq, Xitoy o'zining G'arb texnologiyasini afzal ko'rishini oqlash uchun ko'rsatmani qo'llagan bo'lsa-da, bu ko'rsatma o'z-o'zidan uning etarli emasligining isboti edi, chunki G'arb texnikasi (funktsiyasi) va g'oyalari (modda) ham bir-biriga chambarchas bog'liq edi. 1894-1895 yillardagi Xitoy-Yaponiya urushidagi halokatli mag'lubiyat shuni ko'rsatdiki, Xitoy o'zining tabiiy va ijtimoiy fanlari bo'lmagan holda G'arb bilimlarini to'liq tushuna olmadi va ulardan unumli foydalana olmadi, shu bilan birga u bilan bog'lanmagan holda amaliy qismga ega bo'ldi. G'arb g'oyalari va qadriyatlari. Muvaffaqiyatsizliklarning nozik birgalikda ishlashi G'arb davlatlarining gullab-yashnashi nafaqat tabiiy fanlar, balki ijtimoiy fanlar yutuqlari natijasida paydo bo'lganini payqab, ziyolilarga ijtimoiy fanga murojaat qilish imkonini berdi. Shunday qilib, Xitoyda ilg'or G'arb ijtimoiy fanlarini joriy etgan holda, bu sohada tarjima qilingan asarlar qo'ziqorin kabi ko'paydi. Ustuvorlikning keskin o'zgarishi "Xitoyga G'arb ta'limini joriy etishda apparat va texnologiyaning moddiy madaniyatidan fikrlash va ilm-fanning ma'naviy madaniyatiga o'tishni" ko'rsatadi (Pollard 1998: 33).

- asrning oxirlarida Xitoy G'arb adabiy asarlarini tarjima qilish bilan keng miqyosda shug'ullandi. 1850-1899 yillarda xitoy tiliga atigi uchta adabiy asar yoki jami 0,5% tarjima qilingan. G'arb adabiy asarlarining tarjimasi 1890-yillarda rivojlana boshladi; Lin Shu tomonidan "*La Dame aux Camillas of Chahuanu Yishi*" tarjimasi Yevropa adabiy asarlarini import qilishning muhim bosqichi bo'ldi. O'shandan beri ko'plab adabiy asarlar, shu jumladan yaponcha tarjimalar orqali tarjima qilingan. Biroq, faqat 1902 yildan 1904 yilgacha bo'lgan ikki yil ichida ularning soni sezilarli darajada oshdi - 26 G'arb adabiy asari tarjima qilindi, bu umumiy hajmning 4,8 foizini tashkil etdi. Bu o'sish davom etdi va nihoyat, G'arb adabiy asarlarining tarjimasi oldingi 300 yil ichida fanlar (jumladan, tabiiy va ijtimoiy fanlar) tarjimalaridan ko'p edi (Guo Yanli 1998: 11).

Badiiy tarjimaning yuksalishi islohotchilarning siyosiy motivlari va adabiy asarlarni, ayniqsa, badiiy adabiyotni tarjima qilishning o'z zimmasiga olgan ijtimoiy funksiyasiga ishonchi tufayli yuzaga keldi, buni men quyida muhokama qilaman. Bu erda nima uchun oxirgi kelganligi ham aniq bo'lishi mumkin. Bir tomondan, adabiyotning ijtimoiy funksiyasi hech qachon e'tibordan chetda qolmagan bo'lsa-da, ammo umidsiz sharoitlarga duch kelgan zamonaviy Xitoy, shubhasiz, darhol natija beradi deb hisoblagan narsaga ustuvor ahamiyat berdi. Boshqa tomondan, Xitoy adabiyotiga kelsak, G'arb adabiyotidan ustunlik hissi keng tarqalgan edi. Ziyolilar faqat ijtimoiy va tabiiy fanlarga oid G'arb asarlarini foydali deb bilishgan (Guo Yanli 1998:12-14).

3.1.2 Badiiy tarjimaning yuksalishi

Qing davrining oxirida roman eng ko'p tarjima qilingan adabiy shaklga aylandi. Kechki Qing davri adabiyotining yetakchi organi A Yingga ko'ra, 1875 yildan 1911

yilgacha nashr etilgan 1007 ta asar orasida 587 tarjima asar yoki jami 58% tarjima qilingan (Tarumoto 1998: 38). Romanning etti turi bor edi, jumladan, sevgi hikoyasi romani, tarixiy roman, ijtimoiy roman, siyosiy roman, o'quv romani, ilmiy roman va detektiv roman, shu jumladan oxirgi to'rttasi janr sifatida mavjud emas edi. romanning oldingi Xitoy tarixi (GuoYanli 1998: 497). Qing sulolasi oxirida, asosan, roman barcha adabiyot shakllari orasida eng yaxshisi ekanligini e'lon qilgan Liang Qichaoga rahmat, ilgari G'arb adabiy ierarxiyasida faqat o'yin-kulgi uchun mashhur va qo'pol adabiy shakl sifatida qabul qilingan roman. She'riyat va nasrning boshqa turlari hisobiga keskin yuksaldi.

Badiiy adabiyot o'zining yangi mavqeiga asosan so'nggi Qing davridagi islohotchi elita tomonidan targ'ib qilingan yangi me'yorlar janrning adabiy ahamiyatidan ko'ra, ta'lim (ya'ni ijtimoiy) ga ustunlik bergani bilan bog'liq edi. Kechki Qing davrida badiiy tarjima uchun turtki adabiy bo'lmagan va bu asbobning adabiy bo'lishi dastlab tasodif edi. Liang Qichaoning badiiy adabiyotda inqilobni targ'ib qilish, yangi fantastika yaratish va siyosiy romanlarni kiritish uning siyosiy dasturining bir qismi sifatida adabiyot yoki badiiy adabiyotning o'zi uchun unchalik ko'p emas edi. Islohotchilar konservativ hukumatni islohot zarurligiga ishonirishni va bunday islohotni amalga oshirishga butun jamiyatni safarbar qilishni xohladilar. Islohotlar harakati XIX asr oxiridan 20-asr boshlarigacha, ayniqsa, "Yuz kunlik islohotlar" muvaffaqiyatsizlikka uchraganidan so'ng, Liang va uning ittifoqchilari e'tiborini boshqaruvchi elitani yutib olishdan fuqarolarni o'ziga jalb qilishga qaratdilar. Muammo elita bir-biri bilan muloqot qilish uchun ishlatadigan klassik tilni o'qiy olmaydigan va siyosiy traktatlarni o'qimaydigan fuqarolarga qanday erishish mumkin edi. Aynan o'sha erda fantastika paydo bo'ldi: oddiy odamlar odatda umumiy og'zaki nutqning stilize shaklida yozilgan romanlarni o'qidilar. Kang Youwei yozganidek:

Zo'rg'a o'qiy oladiganlar "Klassik"ni o'qimasligi mumkin, ammo hammasi badiiy adabiyot o'qiydilar. Demak, klassiklar ularga ta'sir qilmasligi mumkin, ammo fantastika. Pravoslav tarixi ularga ta'sir qilmasligi mumkin, ammo fantastika. Faylasuflarning asarlari ularni ma'rifat qilmasligi mumkin, ammo fantastika. Qonunlar ularni tartibga solmasligi mumkin, ammo fantastika tartibga soladi. (Vang Vong-chi, 1998: 106)

Ularning badiiy adabiyotni tanlashi islohotchilarning badiiy adabiyot Yevropa, Amerika va Yaponiyaning siyosiy rivojlanishiga katta yordam berganiga ishonchi bilan yanada oqlandi. Ularning ta'kidlashicha, G'arb faylasuflari va davlat arboblari o'z burchlarini bajarish, yo'l-yo'riq ko'rsatish, ma'lumot berish va ta'lim berish uchun roman yozishga vaqt ajratgan va ularning muvaffaqiyatini yevropaliklar va amerikaliklar dunyoni mustamlakaga aylantirganlarida ko'rish oson edi. Lin Shu Dikkenning *Oliver Twist* asarining tarjima qilingan muqaddimasida yozganidek:

Yuz yil oldin inglizlarning noto'g'ri hukmronligi hozirgi Xitoydan yaxshiroq emas edi, faqat inglizlarning kuchli dengiz floti bor edi. Dikkens o'z romanlarida hukumatning e'tiborini ularga qaratish va islohotlarni amalga oshirish uchun jinoyat olamidagi ijtimoiy zo'ravonliklarni fosh qilish uchun qo'lidan kelganicha harakat qildi - keyin ingliz hukumati maslahatlarga quloq solib, islohotlarni amalga oshirdi. Shuning uchun Angliya kuchli bo'lib qoldi. Xitoy uchun undan o'rnak olish qiyin bo'lmaydi. Afsuski, bizning oramizda Dikkens yo'q, rasmiylarni mamlakatimizdagi ijtimoiy qonunbuzarliklardan xabardor qilish uchun roman yozadigan hech kim yo'q. (Vang Zuoliang 1981:11 da)

Zohar tarjimaning asosiy mavqeini saqlab qolishi mumkin bo'lgan uchta ijtimoiy holatni belgilaydi: (1) adabiyot rivojlanish bosqichida bo'lganda; (2) adabiyot marginal yoki zaif yoki ikkalasi ham bo'lsa; (3) adabiyotda vakuum mavjud bo'lsa yoki inqiroz holatida yoki burilish nuqtasida bo'lsa (Gentzler 1993: 116). Romanga kelsak, Qing davrining oxirida uchta shart paydo bo'ldi: u chekka edi: an'anaviy roman G'arb adabiy tizimida past o'rinda edi; u badiiy adabiyotda inqilobni yoqlagan islohotchilar tomonidan butunlay tubanlashganida ham bo'shliq mavjud edi; islohotchilar "yangi fantastika" ni shakllantirish tarafdori bo'lganidan beri u rivojlanish bosqichida edi.

3.2 Tarjimada diskursiv strategiya

Ideal tarjima an'anaviy ravishda ikki madaniyatdagi ikki xil matnning mukammal integratsiyasi sifatida qaraladi. Qian Zhongshu sublimatsiya (huajing) tushunchasiga ko'ra, manba matn bilan bog'liq bo'lgan yot fikrlash, gapirish va his qilish usullarining tumanlari yo'qolganda, u hech qanday g'alatiliksiz shaffof begonalikni keltirib chiqaradi. Biroq, madaniyatlararo muloqotdagi assimetriya tufayli tarjimon "yo muallifni imkon qadar xotirjam qoldirib, o'quvchini o'zi tomon harakatga keltiradi; yoki imkon qadar o'quvchini xotirjam qoldiradi va muallifni harakatga keltiradi. unga tomon" (qtd. Venuti, 1995:18). Venuti ularni (1) mahalliyashtirish usuli, ya'ni chet el matnini maqsadli tildagi madaniy qadriyatlarga etnosentrik qisqartirish, chet el madaniyatini maqsadli madaniyatdagi o'quvchiga yaqinlashtirish, matnni taniqli va tanish qilish; va (2) chet el matnining lingvistik va madaniy tafovutini qayd etish uchun ushbu qadriyatlarga etnodeviant bosim o'tkazish, o'quvchini chet el madaniyatiga o'tkazish, uni farqni ko'rishga majbur qilish.

Bu erda "uylashtirish" va "begonalashtirish" ikkita nisbiy atama bo'lib, ularni faqat maqsadli madaniy kontekstni shakllantirishga murojaat qilish orqali aniqlash mumkin. Chet ellashtirish usulidan foydalanish tarjimada mahalliyashtirishning doimiy tendentsiyasini o'zgartira olmaydi

begona" xorijiy matnda yashovchi va o'zi qimmatli bo'lgan mohiyatning shaffof ifodasi emas, balki qiymati hozirgi maqsadli til holatiga bog'liq bo'lgan strategik qurilishdir. Chet ellik tarjima xorijiy matnning farqini bildiradi, lekin faqat maqsadli tilda mavjud bo'lgan madaniy kodlarni buzish orqali. (o'sha yerda, 20)

Chet ellikdan uylashtirishgacha bo'lgan miqyos har doim o'z-o'zini idrok etish va idrok etish bilan bog'liq bo'lgan mafkuraviy omillar bilan to'ldirilgan diskursiv pozitsiyani ko'rsatadi. Robyns chet elning "o'zgaligi" (shuning uchun o'z-o'zini o'ziga xosligi) kamaytirilmas deb hisoblanadimi yoki yo'qligiga va retseptor madaniyati intruziv elementlarni o'z me'yorlariga moslashtiradimi yoki yo'qligiga qarab to'rtta asosiy pozitsiyani ajratib turadi: (1) "transdiskursiv" pozitsiya, agar bir madaniyat boshqa madaniyatga mos keladigan deb qarasa va tarjima tashvish yoki xavotirga sabab bo'lmasa; (2) madaniyat boshqa joyda mavjud bo'lgan va import qilinishi mumkin bo'lgan narsa yo'q deb hisoblasa, noto'g'ri pozitsiya; (3) mudofaa pozitsiyasi, agar madaniyat importni to'xtatsa va ularning ta'sirini ushlab turishga harakat qilsa, chunki u o'z shaxsiyatiga tahdid solishi mumkin deb hisoblaydi; va (4) imperialistik pozitsiya, agar madaniyat importga faqat to'liq naturalizatsiya qilingan taqdirdagina ruxsat berganida qabul qilinadi, chunki u o'z modellarining qiymatini tabiiy deb biladi (Hermans 1999: 89).

Qing davrining oxiridagi tarjimada mahalliyashtirish strategiyasidan tez-tez foydalanish ko'rsatilgan, ammo oxirida chet ellashtirish strategiyasiga o'tgan. Buning ortida Xitoy ichida va Xitoydan tashqarida turli xil omillarning ishlashini aks ettiruvchi ko'zni qamashtiruvchi spektr yotadi: hokimiyat farqlarining o'zgarishi (homiylar), G'arbdan o'rganishga e'tibor qaratilishi va mamlakatga qilingan bosqinlarning to'planishi. Bu vaqtdagi tarjima haqiqatan ham ko'rsatkichdir. Badiiy tarjimaning gibridligi ko'p qirrali qarama-qarshilikni mujassamlashtiradi: sifat va miqdor, elitaning maqsadi va ommaning didi, *venyan* va *baixua*, kanonlashtirilgan adabiyot va marjinal adabiyot, tashqaridan ta'sir va xitoy an'analari. Islohot va konventsiya, o'yin-kulgi va ma'rifat.

Lefever (1998: 13-14) ga ko'ra, madaniyatlar boshqalar bilan ko'p munosabatda bo'lishlari mumkin emas, agar ular majbur bo'lmasalar, va hatto ular buni qilganda ham, agar ular (1) o'zlarini shunday ko'rsalar, buni madaniyat yo'llari bilan qilishadi. ular yashaydigan dunyoda markaziy va (2) ular nisbatan bir hil. Ikkala shart ham Qing davridagi Xitoyga juda mos keladi.

Birinчисига kelsak, bir necha ming yillik o'z-o'zini ta'minlash ziyolilarning chuqur o'ziga bo'lgan hurmatini keltirib chiqardi, bu hatto chuqur inqirozdan ham omon qoldi: bir tomondan ichki siyosiy va madaniy tanazzul, ikkinchi tomondan Evropa kuchlarining imperialistik bosqinlari. Xitoyning dunyoda hukmronligi keng tarqalgan futuristik qarashni ifodalaydi. Kang Yuvey hatto o'n ikki baytdan iborat "Vatanparvarlik qo'shig'i" ni ham yaratgan, uning o'n birinchisi quyidagicha:

Faqat bizning mamlakatimiz hukmronlikka erishish uchun resurslarga ega;
Dunyoda kim biz bilan raqobatlasha oladi?
Baxtlimanki, shunday buyuk xalqda tug'ilganman;
Ruhimiz va imperatorimiz ustimizda uzoq hukmronlik qilsin!

Oxirgi bayt shunday yakunlaydi:

Biz barcha besh qit'ani qamrab olamiz

Va har bir bayroqda sariq ajdaho uchayotganini ko'ring. (Vang Xiaoming 46-47 da qtd)

Ikkinchisiga kelsak, butun Xitoy tarixida, 1820-yillarning boshlarigacha, savodxonlik madaniyatida chinakam ishtirok etganlar soni juda oz edi: Qing hukumati adabiyot ishlab chiqaruvchilarni ham, o'quvchilarni ham, adabiyotning o'quvchilari hukmron bo'lgan nisbatan kichik bir guruh bilan chekladi. Saroy va mandarinlarni, shuningdek, o'z mafkurasi va poetikasini o'sha tabaqaga mansub bo'lishni istaganlar bajarishi kerak bo'lgan talablarning bir qismiga aylantirgan.

Bu omillar, shuningdek, tarjimaning tarbiyaviy funksiyasiga urg'u berish joriy tarjimonlarning mahalliyashtirish strategiyasini asoslaydi, ya'ni "xorijiy madaniyatni maqsadli madaniyatdagi o'quvchiga yaqinlashtirish, matnni taniqli va tanish qilish" (Schaffmer 1995: 4). Maqsadli matnlarni o'quvchilarga alohida e'tibor berilishi aniq va asosli:

Romanlarni tarjima qilish fanni tarjima qilishdan farq qiladi. Fan universal narsalar bilan shug'ullanadi va so'zma-so'z tarjima manfaatdor akademiklar tomonidan mamnuniyat bilan qabul qilinishi mumkin. Romanlardagi voqealar yarim xayoliy bo'lib, jamiyatning his-tuyg'ularini harakatga keltirish uchun yaratilgan. Agar tarjima asl nusxaning yurtimiz siyosatiga, urf-odatlariga hech qanday aloqasi bo'lmagan, uni ariq suvidek zerikarli qilib qo'yadigan yuzaki jihatlariga yopishib qolsa, uning qadri qanday bo'ladi va o'quvchi uni o'qishga nega kuchini sarflashi kerak? (Qtd. Pollard 1998:12)

Bu so'nggi Qing davridagi tarjima amaliyoti nima uchun bunchalik erkin aniqlangan kasb bo'lganini tushuntiradi, jumladan, tarjima qilish, qayta yozish, qisqartirish, tarjima releylari va restyling. Bu orqali tarjimalar hozirgi mafkura va poetikaga moslashtiriladi. Kechki Qing davridagi tarjimalarning venyan va konfutsiyliklari shuni ko'rsatadiki, tarjimonlar imperator madaniyatini mustahkamlashlari kerak edi, chunki uning nufuzi siyosiy va institutsional o'zgarishlar tufayli jiddiy ravishda pasaygan. Eng muhimi, ular 1905 yildan keyin ham tarjima qilishni davom ettirdilar, davlat xizmati imtihonining bekor qilinishi rasmiy va bilimli nutqda klassik xitoy tilidan foydalanish uchun asosiy institutsional yordamni olib tashladi. Ular o'zlarining rolini "klassik tilga oddiy hissa qo'shuvchi emas, balki tilning qo'riqchisi va shuning uchun klassik tsivilizatsiya qo'riqchisi" deb hisoblashgan (Qtd. Venuti 1998: 180). Bundan tashqari, bu tarjima faoliyati, albatta, uning institutsional qo'llab-quvvatlovchilari nazoratidan mustaqil emas edi.

Tadqiqot natijalari: Keling, Rider Xaggardning *Joan Hastening ikki xitoycha versiyasini ko'rib* chiqaylik, bu o'rta oiladan bo'lgan qiz Joan Haste va olijanob o'g'il Genri o'rtasidagi birinchi ko'rishda sevib qolish hikoyasi. Pan Xizi va Tian Xiaoshen

tomonidan qilingan birinchi tarjima hikoyaning faqat yarmini saqlab qoldi, Joan nikohdan oldin homilador bo'lgan qismini kesib tashladi va otasining qattiq e'tiroziga qaramay, Genrining Joanga bo'lgan sevgisini tasvirlab berdi (Guo Yanli 1998). : 282), fidoyi Joanni peridek pokiza qizga aylantirdi. Bu qisman an'anaviy xitoy axloqiga mos kelishi tufayli darhol muvaffaqiyatga erishdi. *Jiayinxiaozhuan* (1905) nomli tarjimasida Lin ham ma'naviy haqoratli bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab materiallarni o'chirib tashladi. Misol uchun, uning tarjimasida qahramonlar o'rtasidagi jinsiy aloqalar tasviri bekor qilinadi va shuning uchun noqonuniy bola kutilmaganda paydo bo'ladi. Biroq, u ko'proq syujetni saqlab qoldi: qahramon otasining o'lim to'shagidagi Emmaga uylanish istagini rad etdi va qahramon Joan otasiga to'g'ridan-to'g'ri duch kelib, uni tashlab ketmaslikni talab qildi; bu oshiqlar yashirin farzand ko'rib, otalariga bo'ysunmagan; otasi tomonidan tashlab ketilgan Joan tanqidni aylantiradi va otasini ayblanuvchiga aylantiradi. Shunday qilib, Joan an'anaviy xitoy axloqiga tarsaki tushirdi, bu esa farzandlik sadoqatini boshqa barcha fazilatlardan ustun deb ta'kidladi. Lin nafaqat konservatorlar, balki islohotchilar tomonidan ham tanqidga ochiq bo'lganligi ajablanarli emas. Misol uchun, ayollar huquqlarining ashaddiy himoyachisi *Jin Tianhe Linga hujum qildi*: "Erkaklar endi "Men Armans Davalman", deb fohishalikni oqlashlari mumkin. Erotik tuyg'ularga ega yosh ayollar endi "Men Joan Hasteman" deb xayriya kodeksini buzishni oqlashlari mumkin." U Xitoyda qo'l ushlash va o'pish keng tarqalgan bo'lib qolishidan xavotirda edi va bunday bo'shmasdan ko'ra, qadimiy tabularni qayta tiklashni tavsiya qildi. Yana bir islohotchi *Chjung Junven* Lin tarjimasini Pan Xizi tarjimasini bilan taqqosladi va shunday dedi: "Pan Xizi Joanning xatolarini yashirish uchun bor kuchini sarflagan bo'lsa, Lin uning sharmandaligini to'liq ochib berishga majbur bo'ldi - bunda adolat qayerda?" (Yuan) Jin 1998: 26).

Yuqoridagi misolda muhim narsa shundaki, tarjima boshqa uchun ichki madaniy va siyosiy qadriyatlarni aks ettiruvchi stereotiplarni yaratishi va boshqasiga nisbatan ichki munosabatlarni shakllantirishda muhim rol o'ynashi mumkin. Pan Xizi tarjimasini an'anaviy xitoy axloqiga mos keladigan shunday stereotipni yaratdi. Lin tarjimasidagi shafqatsiz tanqid ushbu stereotipni ma'lum darajada uyg'unlik va bir xillik bilan saqlab qolish uchun siyosiy va mafkuraviy yuklangan istakni ko'rsatadi. Biroq, Lin tarjimasining o'zi taklif qiladi

shaxsni shakllantiruvchi kuchi har doim madaniy va siyosiy institutlarni sharmanda qilish bilan tahdid qiladi, chunki bu ularning ijtimoiy hokimiyatining qaltirash asoslarini ochib beradi. Ularning taqdimotlarining haqiqati va agentlarning sub'ektiv yaxlitligi nufuzli matnlar va institutsional amaliyotlarning o'ziga xos qiymatiga emas, balki ushbu matnlarni tarjima qilish, nashr etish va qabul qilishda yuzaga keladigan kutilmagan holatlarga asoslanadi. Tarjimaga tayanadigan har qanday muassasaning vakolati janjallarga moyil bo'ladi, chunki ularning oldindan aytib

bo'lmaydigan ta'siri odatda matn talqinini tartibga soluvchi institutsional nazoratdan, masalan, kanoniklik haqidagi hukmlardan oshib ketadi. (Venuti 1998:68)

Bu nozik vaziyatni tashkil etadi: tarjima klassik xitoy tizimi va paydo bo'lgan xalq tili tizimi o'rtasidagi tortishish va surishlar tufayli yirtilgan va u o'z navbatida tortishish va turtkilarga qo'shilgan. Ushbu tarjimonlarning ishini boshqargan ichki madaniy va siyosiy kun tartibi xorijiy matnlarning farqlarini butunlay yo'q qilmadi. Aksincha, xonakilashtirishga intilish, shuningdek, Xitoyga xalqaro miqyosda raqobatlasha olishi va imperialistik mamlakatlarga qarshi kurasha olishi uchun turli G'arb g'oyalari va shakllarini kiritishni maqsad qilgan. Natijada, klassik Xitoy madaniyati va zamonaviy G'arb qadriyatlari o'rtasidagi takroriy o'xshashliklar odatda ikkalasining o'zgarishini o'z ichiga oladi, bu o'zgarishlar "Muhim tamoyillar uchun xitoy tilini o'rganish, amaliy qo'llanmalar uchun G'arb o'rganish" yo'riqnomasida o'rnatilgan paradoks tomonidan aks ettirilgan.

Yangi tushuncha va paradigmalarning importi, yuqorida ta'kidlanganidek, qadimiy an'analardan xoh og'zaki, xoh adabiy an'analardan zamonaviy zamon va makon, o'zlik va millat haqidagi tushunchalarga o'tishni boshlash imkoniyatiga ega edi. Darhaqiqat, Xitoy 20^{-asr} boshlarida chet el adabiyotlarini import qilish orqali tarjimonning milliy madaniyatni shakllantirish niyatining boy namunasini ko'rsatdi. Agar atrof-muhitning o'zi nisbatan bir hil va xavfsiz bo'lsa, klassik Xitoy tizimi davom etishi mumkin edi. U aholining ko'pchiligi gapirmaydigan tilda va atrof-muhitda sodir bo'layotgan voqealarga deyarli ta'sir qilmasdan adabiyot asarlarini ishlab chiqarishni davom ettirishi mumkin edi. Biroq, bu muhit tashqaridan kuchayib borayotgan bosimga duchor bo'lganda va uning ichida yangi paydo bo'lgan, muqobil homiylik manbalarini taklif qilishga qodir burjuaziya kabi guruhlar paydo bo'lganda, uning parchalanishi mumkin edi.

Tarjima millatchilik madaniyati siyosatiga qo'shilgach, g'arblashgan emas, balki zamonaviy xalq tilidagi adabiyotni yaratishga intilishlar yanada yaqqol namoyon bo'ldi; masalan, Lu Xun va Chjou Zuoren Xitoyning bo'ysunuvchi mavqeini o'zgartirish vositasi sifatida badiiy tarjimadan foydalanadilar. Ularning 1909-yilda nashr etilgan tarjima antologiyasi chet el badiiy adabiyotining til va madaniy farqlarini olib tashlash o'rniga, ro'yxatga olingan. Ularning tarjimalari yevropalashgan leksik va sintaktik xususiyatlar, g'arb nomlarining transliteratsiyasi va yapon tilidan olingan so'z bilan uyg'unlashgan holda *venyan* tilida yozilgan. Biroq, turtkilar ham ichki manbaga ega edi, chunki xorijiy, ya'ni hukmron tarjima amaliyotidan farqli ravishda, hozirgi Xitoy holatiga javob edi. Qing davrining ko'plab tarjimalari tomonidan taqdim etilgan tasalli beruvchi Konfutsiy tanishligiga qarshi, Lu Xun va Chjou Zuorenning xorijiy lashtirish strategiyalari zamonaviy g'oyalar va shakllarning bezovta qiluvchi g'alatiligini etkazish uchun yaratilgan. Bu o'zgarish g'oyasini va modernizatsiya umidini o'zida mujassam etgan. Ularning tarjimasidagi heterojen konstruktsiya G'arbiy

va Xitoy o'rtasidagi o'rta zonada yaratilgan o'zgarish uchun ajoyib trop bo'ldi. Uning mavjudligi Xitoyning lingvistik landshaftini tubdan o'zgartirgan ancha kengroq va chuqurroq inqilobiy jarayonga ishora qiladi. Ularning antologiyasiga *Bayxuada* adabiy nutqning rivojlanishiga ko'maklashuvchi Injilning Ittifoq versiyasi (1919) kabi boshqa tarjima loyihalari qo'shildi va keyinchalik u Xitoyning milliy tiliga aylandi.

Xulosalar. Odamlar yolg'iz emas, balki ijtimoiydir. Ular doimo atrof-muhit bilan aloqada bo'lishadi. Ularning mavjud bo'lish usullari doimiy ravishda o'zgarib radigan kontekstga tezda moslashishdir. Tarjima, agar dunyoda mavjud bo'lishning bunday usuli sifatida qaralsa, ko'rib chiqilishi mumkin emas *o'z-o'zidan*, lekin ijtimoiy tizim sifatida kontekstli bo'lishi kerak. U boshqalarni o'z ichiga olgan elementlar tarmog'ini, ob'ektiv iqtisodiy sharoitlarni, madaniy va siyosiy institutlar va mafkuralarni va hokazolarni o'z ichiga olgan vaziyatda mavjud. Tarjimon o'z sharoiti va nuqtai nazariga sodiq qolishdan qochib qutula olmasligi sababli, u tarjima qilgan matnga haqiqatan ham sodiq bo'lolmaydi. Xiyonat tarjimaga kiritilgan, chunki u muqarrar ravishda nafaqat til va madaniy, balki ijtimoiy va siyosiy jihatdan yuklangan maishiy sahnalarni tasvirlaydi. Manba matn maqsadli jamiyatga zararsiz emas, balki singan holda etib boradi. Tarjimada muloqot bir vaqtning o'zida dekontekstualizatsiya va kontekstualizatsiyadir; demak, reproduktiv emas, balki mahsulodir. Tarjima mahsulot sifatida ko'proq va bir vaqtning o'zida manba matnididan kamroq muloqot qiladi. Tarjima jarayon sifatida turli xil mavjudot usullarini o'zaro bog'laydi yoki hech bo'lmaganda dunyodagi mavjudlikning turli usullarini maqsadli tushunishga yoki/yoki noto'g'ri tushunishga olib keladi. Bu madaniyatlararo muloqotning qiyin ahvoli va dinamikasi bo'lib, umuman aloqaga ishora qiladi.

ADABIYOTLAR

1. Chen Fukang (1998). *Xitoy tarjimashunosligi: tarix kitobi*. Shanxay: Shanxay xorijiy tillarni o'qitish matbuoti.
2. Chesterman, Endryu (1997). *Tarjima memlari. Tarjima nazariyasida g'oyalarning tarqalishi*. Amsterdam va Filadelfiya: Jon Benjamins.
3. *Tom amaking uyi tarjimasida diniy materiallarga munosabati "*. Tarjima va ijodda: *Ilk zamonaviy Xitoyda G'arb adabiyotini o'qish, 1840-1918*. Amsterdam: Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.
4. Fairbank, Jon K. va Edwin O. Reischauer. *Xitoy: an'ana va o'zgarish*. Rev. ed. Boston: Houghton Mifflin kompaniyasi, 1989 yil.
5. Gentzler, Edvin (1993). *Zamonaviy tarjima nazariyalari*. . London va Nyu-York: Routledge.
6. Hermans, Teo (1999). *Tizimlarda tarjima: tavsiflovchi va tizimga yo'naltirilgan Yondashuvlar tushuntiriladi*. Manchester: Sent-Jerome.

7. Lefever, Andre (1999). "Boshqasini yaratish." Susan Bassnett va Harish Trivedi nashrlarida. Mustamlakadan keyingi tarjima. Nazariya va amaliyot. London va Nyu-York: Routledge.

8. Lefever, Andre (1998). "Tarjima amaliyoti (lar)i va madaniy kapitalning aylanishi. Ingliz tilidagi ba'zi Aeneidlar". Syuzan Bassnet nashrida. *Madaniyatlarni qurish: Badiiy tarjima bo'yicha insholar*, Klivdon: Ko'p tilli masalalar.

9. Lefever, Andre (1992). *Tarjima, qayta yozish va adabiy shon-shuhratni manipulyatsiya qilish*. London: Routledge.

10. Nord, Chistine (1997). *Maqsadli faoliyat sifatida tarjima*. Buyuk Britaniya: Sent-Jerome.

11. Allashev Akbarbek Anvar o'g'li. (2024). TARJIMON TUSHUNCHALARI VA ONLAYN IJTIMOYIY TARMOQLARDA TARJIMA: KONSTRUKTIV VA KONTESTATSIYA. PEDAGOGS, 58(2), 87–103. Retrieved from <https://pedagogs.uz/index.php/ped/article/view/1353>

12. Pollard, Devid (1998). "Kirish." *Tarjima va ijodda: Ilk zamonaviy Xitoyda G'arb adabiyotini o'qish, 1840-1918*. Amsterdam: Jon Benjamins nashriyot kompaniyasi.